

BIBLIOTEKA

E

891.PP3-P3-3

L 94

GJIROKASTËR

SHTETIT

Andon lula

e Bileta
i cikut

TREGIME

873-883-32 -P3

L 9/3

BIBLIOTEKA E PIONIERIT

S

ANDON LULA

BILETA E CIRKUT

(*Regime*)

~~56733~~ 1969

BIBLIOTEKA E SHETIT
GJIROKASTER

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

USHTARËT E VEGJËL

... Atë pasdite, Ariani ecte rrugës me nxitim. Ishte i shqetësuar. Mundohej t'u fshihej vështrimeve të udhëtarëve, sidomos të atyre që e njihnin. Pantallonat e lagura deri afër gjunjëve, edhe pse ishte munduar t'i shtrydhte, i pikonin ujë në asfaltin e vakët të mbrëmjes. Ecte dhe mendonte:

«Tani shokët do të tallen me mua, do të qeshin me të madhe, do të më thonë: ti dukesh si pulë e lagur».

... Ç'kishte ndodhur? Atë pasdite, nxënësit e klasës do të zhvillonin stërvitjen në repart. Komandanti u kishte thënë se do të stërviteshin në kalimin e pengesave, në brezin e kalitjes. Të gjithë ishin gëzuar. Ariani qëndronte pak më larg se shokët, nuk merrte pjesë në bisedat e tyre. Ai kishte tretur vështrimin nga dielli, që kishte filluar të ulej nga perëndimi.

«A do ta kaloj dot litarin»? — thoshte me vete Ariani dhe kujtonte ditën e kaluar të stërvitjes, kur shokët e kishin tallur, se ishte treguar frikacak në kalimin e tarabës.

«E pse të rrezikohem! Po sikur të rrëzohem dhe të vritem?! Pastaj, se mos jemi vërtet në luftë!»

Zëri i komandantit e përmendi.

— Kush do ta kalojë i pari litarin? — pyeti komandanti ushtarët e vegjël.

Ata heshtën. Vështruan komandantin e tyre në sy.

— Mirë atëhere, do ta kaloj unë një herë.

Komandanti vendosi të dy duart në litar, pastaj lëshoi trupin në ajër. Ai filloi të zvarritet aq shpejt, saqë pionierët, të çuditur, pëshpërisnin: «Sa shpejt që zvarritet!»

Komandanti kërceu nga litari në anën tjetër të bregut. Pionierët e duartrokitën duke thënë:

— Edhe ne do ta kalojmë!

Dhe të gjithë nxënësit e kaluan me radhë. I erdhi radha edhe Arianit. Ai vendosi të dy duart në litar dhe filloi zvarritjen. Bëri pak përpara, po pastaj të dy këmbët ju varën dhe ai ra në pellgun me ujë.

— U vrave? — e pyeti komandanti.

— Jo, shoku komandant!

— Herë tjetër duhet të stërvitesh më shumë.

* * *

— Vish pantallonat, Arian, se do të marrësh ndonjë të ftohtë.

— Ah, moj gjyshe! Jam shumë i mërzitur.

— Pse je i mërzitur të keqen gjyshja?

— Nuk e kalova dot litarin në brezin e kalitjes.

— E për këtë mërzitesh?! . .

— Të gjithë shokët e kaluan, kurse unë rashë në pellgun me ujë. U turpërova, gjyshe, turpërova shokët dhe komandantin.

— Mos u mërzit! Kur të shkosh ushtar, do t'i mësosh të gjitha. Tani je i vogël.

— I vogël?! Po shokët e mi, nuk janë në një moshë me mua? Pastaj, ne duhet të stërvitemi si ushtarë të vërtetë.

* * *

Të nesërmen nxënësit e klasës as që e vunë re Arianin në pushimin e madh. Ai ngjiti shkallët e katit të dytë të shkollës dhe, si u gjend në këndin e fletërrufeve, u ndal.

Një fletërrufe bënte fjalë për të. Iliri, shoiku i tij i klasës, e kritikonte ngaqë në stërvitje

nuk përpiqej si shokët në kalimin e pengesave. Arianit i erdhi inat, kafshoi buzët dhe përplasi me forcë njerën këmbë në çimenton e koridorit. Gjaku i kërceu në fytyrë e duart ju drodhën. «I poshtri, — belbëzoi nëpër dhëmbë Ariani. — Këtë as që e prisja. Më turpëroi në sy të gjithë shkollës. Më quan edhe frikacak! Hë. . . në më rëntë në dorë. . . ja tregoj unë atij».

Si tha kështu, përfshiu me një vështrim gjithë koridorin. Mendime të shumta i kaluan në kokë. Mendja i thoshte të bënte diçka me fletërrufenë. «Ajo nuk duhet të qëndrojë e varur në tabelë. Duhet ta heq, ta gris». Ky mendim i pëlqeu, po dhe e tronditi. E si ta griste fletërrufenë! Ç'do të ndodhte pastaj? Ç'do thoshin shokët? Sigurisht, ata do të zemëroheshin edhe më shumë, do ta kritikonin e s'ishte çudi që të merrnin ndonjë masë. «Në drejt të venë të gjitha. Unë jam nxënësi më i mirë i klasës e askush s'do të më bëjë gjë. Fundja, në klasë s'kam për të mbetur. Do të më kritikojnë ca, po, ama, Ilirit do t'i bjerë hunda në tokë. Do ta gris!»

Ariani zgjati dorën e në çastin kur dora e tij preku fletërrufenë, një zë pas tij e bëri të dridhej.

— Mos. . . Arian, s'të ka hije!

Tani që ishte ballë për ballë me Ilirin, aty për aty vendosi t'i tregonte vendin. I lëshoi ca

fjalë me thumba, po Ilirit dukej sikur nuk i bënëin përshtypje. Siç duket priste që Arianit t'i dilte inati e pastaj të kuvendonte me të urtë e butë.

Po Ariani ishte nxehur e bërë prush nga inati.

— Të njoh unë ty. Më ke inat, se jam i pari i klasës, ndaj dhe më kritikon. Po dëgjo këtu: hiqe vetë më mirë fletërrufenë, në mos po e heq me dorën time.

— Kjo nuk është sjellje prej pionieri. Dhe je nxënës i dhjetave. E ç'i duhen dhjetat e tua klasës, kur sillesh si kapadai? E dimë që je i pari në mësim, po mos u mburr, se ne të njohim.

— Po atëhere, pse e bërë fletërrufenë?

— Se tregohesh frikacak. Je djalë i përkëdhelur i gjyshes.

— Si the, qenkam djalë i përkëdhelur, qenkam dhe frikacak, ë? E kush guxon të më kritikojë, pa. . . ti! Shiko, hiqe, se ndryshe do. . .

— Ngadalë! Se nuk ta ka njeri frikën!

— Hiqe, se do të pëlcasë sherri, që të mbli-dhet gjithë shkolla.

— Ç'janë këto që thua, Arian, nuk të vjen turp?

— Hë. . . dashke dhe të më prekësh në se-dër. Më shet dhe mend!

— Mbaje gojën, ne jemi shokë e ti s'ke arësye të nxelesh. Mos nuk thashë të vërtetën? Ti gjithmonë i bën bisht stërvitjes ushtarake. Të kujtohet një javë më parë kur të erdha në shtëpi? Ti luaje në kopsht me lepujt, ndërsa gjyshja jote më tha: «Ariani është i sëmurë, nuk vjen dot në stërvitje». Ti bëre sikur nuk i dëgjove fjalët e gjyshes e vazhdove lojën. Hë. . . pse s'flet, apo s'të vjen mirë!

— Shiko, Ilir! Unë s'jam trazuar ndonjëherë në punët e tua! Ti ç'ke, pse ndërhyt në punët e mia? Pse i fut hundët atje ku s'duhet? Punë për mua se nuk vij në stërvitje! Pastaj ç'lidhje ka kjo ngjarje me fletërrufenë? .

— E shikon, akoma s'po të mbushet mendja. Jemi zotuar të zbatojmë pikë për pikë tre-këndëshin revolucionar mësim, punë prodhuese, kalitje fizike-ushtarake. Ti po bëhesh pengesë, për këtë duhet të mendohesh mirë. Unë kaq kisha. Tani, po deshe, hiqe fletërrufenë. Mir-upafshim!

Ariani fshiu me dorë ballin e mbuluar me djersë të ftohta. Hodhi një hap në koridor dhe nuk bëri më tutje. Qendroi. Ishte ballë për ballë me fletërrufenë. Ajo qëndronte ende e varur dhe atij i vinte shumë inat. Por, pas grindjes me Ilirin, kuptoi se ishte e kotë ta hiqte. Mendime të tjera i lindën në kokë. Mendoi mos t'i përgji-

gjej Ilirit me fletërrufe. «Nesër kemi marshim,
← tha me vete, — dhe. . .»

* * *

Kolona e ushtarëve të vegjël nisi marshimin drejt malit.

Komandanti shikonte herë pas here Arianin. Ai marshonte krah shokëve. Shiu i binte në fytyrë dhe këpucët i ngjiteshin në rrugët me baltë, por ai nuk donte t'ja dinte.

Po i afroreshin majës së malit dhe ushtarët e vegjël e ndjenin veten më të gëzuar. Era frynte si e tërbuar. Shiu u përplasej në fytyrë. Ja më në fund u ngjitën.

— Urra-a-a!

— Ky marshim ishte prova më e vështirë për ty, Arian. Tani s'ka nevojë t'i përgjigjesh fletërrufesë, — i tha Iliri.

— Faleminderit, Ilir. Unë edhe litarin do ta kaloj.

Të dy ushtarët e vegjël u futën në rresht. Komandanti i falënderoi ushtarët trima. Ata buçitën si ushtarë të vërtetë:

— I shërbejmë Republikës Popullore të Shqipërisë!

KËMBËNGULJA

Ikën ditët e bukura të verës.

Filluan të fryjnë erërat e vjeshtës. Gjethet e pemëve ndërruan ngjyrë. Mëngjezi sa vinte bëhej më i ftohtë, fytyra na skuqej nga thëllimi.

Tani nuk luanim më si më parë. Megjithatë, jeta në fshat ziente, kooperativistët punonin, hapnin tokë të re në faqen e kodrës, që ngrihej përballë shkollës sonë.

Ne gëzoheshim shumë, kur shikonim që prindërit tanë punonin. Nganjëherë edhe ne, si pregatisnim mësimet, ja nisnim punës krah për krah me ta. Jo larg shkollës shtriheshin disa ara. Ato ara kishin historinë e tyre. Fshatarët u thoshin «Arat e Vdekura». Pse i quanin kështu?

Këtë ne nuk e dinim.

Po pse nuk punoheshin ato toka?

Vite me radhë «Arat e Vdekura» mbuloheshin nga ferrat që kishin hedhur shtat e plekse-

shin në drurët e egër. Aty rritej edhe bari, po askush nuk vinte dorë ta korrte. Bari që rritej në pranverë, thahej. Kumbullat që çelnin e lidhnin kokrra, s'guxonte njeri t'i hante. Gjyshet na këshillonin mos t'i hanim. «Asnjë e keqe nuk të gjen, moj gjyshe», i thosha unë gjyshes dhe ajo më qortonte e më tregonte se ai vend dikur ishte pronë e kishës, e mbahej në gojën e pleqve si vend i shenjtë. E pastaj më tregonte për një zjarr të madh që kishte rënë në atë vend vite e vite më parë.

Historinë e zjarrit e dinë të gjithë në fshat dhe pleqtë na e tregonin sa herë që binte fjala. Ja si kishte ndodhur.

Një natë të nxehtë korriku, koha ishte e vrejtur dhe kishin filluar të binin pika shiu. Fshati u ngrit i shqetësuar. Një zjarr i madh kishte rënë pranë kasolleve, ku flinin barinjtë. U derdhën fshatarët për të shuar zjarrin, po ai sikur s'donte të pyeste për kovat e gjymat me ujë. Flakët ngriheshin përpjetë, duke ndriçuar vendin përreth dhe luanin me njera tjetrën me zhurmë të lehtë. Pas ca kohe zjarri sikur u ul dhe fshatarët u qetësuan. Po asnjë s'kuptonte si u shkaktua ky zjarr, kush e hodhi. Asnjëri nuk i jepte dot shpjegim.

«Zjarrin e ka dërguar perëndia», — thanë pleqtë, dhe kështu nisën legjendat. Që nga ajo

ditë, ato ara mbetën të shkreta. E kush guxonte të korrte barin aty e të mblidhte frutat e pemëve?

Po a duhej t'u besonim dhe ne tregimeve të pleqve? . . . Natyrisht që jo. Po hajde e mbushua mendjen pleqve. Pse, kollaj ishte t'ua shkulje nga koka besimet e kota?

Një mbrëmje, ndërsa gjyshja po bënte çorape pranë zjarrit, unë po lexoja një tregim. Ngjarja fliste për një zjarr të madh që kishte rënë në një vend, disa vjet përpara. Në fillim njerëzit u shqetësuan, luftuan me zjarrin për ta shuar, por më kot. Pas disa ditësh, në atë vend mbrritën disa inxhinierë naftë. «Këtu ka shtresa naftë. Një pjesë e naftës ka dalë në sipërfaqe. Zjarri është shkaktuar nga rrufeja», — thanë ata. . .

Pas këtyre fjalëve, njerëzit u besuan inxhinierëve. Ata u bindën dhe më shumë, kur, në vendin e ngjarjes, erdhën punëtorët e naftës.

Unë u gëzova shumë. Të kishte ndodhur kështu edhe me «Arat e Vdekura»? Kjo nuk ishte e mundur. As që mund ta mendoje.

«Po të ishte ashtu, naftëtarët tanë do ta kishin zbuluar. Po atëhere? Aty me siguri do të kishte rënë rrufeja.

Kjo ishte e vërteta. Këtë duhet t'ja thosha edhe gjyshes. Dhe ja thashë. Po pse i mbushej mendja asaj?!

Mësuesi na kishte treguar se sa të dëmshme janë zakonet prapanike dhe besimet fetare. Ato ngjajnë me barërat e këqija, që nuk e lënë bismën të rritet e shëndoshë dhe e bukur, na thosh-te ai.

Për zakonet prapanike do të bënim edhe një mbledhje kompanie, ku do të flisnin gjithë pionierët. Për këtë ishim përgatitur që më parë. Edhe unë kisha për se të flisja. . .

Ora e fundit e mësimit m'u duk shumë e gjatë. Kjo ndodhte ngaqë mezi prisja të fillonte mbledhja e kompanisë. Sa shumë gjëra që kisha për të thënë. Mbaroi dhe ora e fundit. Ne u mblodhëm.

Në klasë u vendos qetësia. Ariana filloi të fliste. Ato që tregonte ajo, ishin interesante.

Ajo tregonte për fatkeqësitë që i kishin shkaktuar feja dhe priftërinjtë popullit në të kaluarën. Sa të poshtër që ishin ata priftërinjtë! Edhe unë ndjeja urrejtje për ta!

— Kush ka për të folur? — pyeti Genci. Pastaj shtoi: — A ka në fshatin tonë zakone prapanike? Tregoni, si duhet t'i luftojmë ato?

Këto pyetje na vunë në lëvizje. «Po, po» — thamë ne dhe folëm me radhë.

Leka tregoi se dikur ai dëgjonte fjalët e gjyshes dhe nuk pranonte të rrinte në një bankë me Luljetën. I vinte turp. «Unë jam djalë. Nuk

duhet të rri me një vajzë. Kështu më ka thënë gjyshja». Këtë zakon prapanik shokët e luftuan menjëherë. Leka e kuptoi se kjo ishte një mbeturinë. Ai filloi të miqësohej e të mësonte bashkë me shoqet e klasës.

Unë mezi prisja të merrja fjalën. U ngrita më në fund.

— Shokë! Unë do të flas për «Arat e Vdekura». Ato nuk punohen. Disa dñnymë tokë i kanë mbuluar ferrat e drizat. Të gjithë e dimë historinë e tyre. Emri i tyre është i lidhur me një besim fetar.

— Po, këtë e dimë, — më thanë shokët, — po nuk dimë çfarë do të na thuash ti. Mos do na tregosh edhe një herë historinë e tyre?

— Të nisim punën në «Arat e Vdekura», — thashë me nxitim.

— Shumë mirë! — u hodhën njëzëri të gjithë. Dhe t'ju shpjegojmë fshatarëve se zjarri që ka rënë disa vjet përpara, është shkaktuar nga rrufeja.

— Me punë do të thyejmë zakonet prapanike dhe besimet e kota fetare, — shtoi mësuesi. — Unë mendoj që me fshatarët të bëjmë edhe një mbledhje në vatrën e kulturës.

Vendosëm që tri ditë në javë të punonim në «Arat e Vdekura». Të nesërmen shkuaam tek sekretari i partisë dhe e vumë në dijeni për këtë. Ai na priti me buzë në gaz.

— Ky është një aksion i rëndësishëm, —
na tha ai.

Lajmi u hap në fshat si rrufe. Pleqtë filluan të pëshpërisnin: «A janë në vete ata? Ç'duan të bëjnë, xhanëm? Kush guxon të vërë dorë në atë vend të shenjtë. Do të shpifet zjarri përsëri, atëhere. . .»

Aksioni ynë ishte në gojën e të gjithëve: Vendimi ynë për t'u prishur qetësinë «Arave të Vdekura» ishte ngjarja më e çuditshme e fshatit malor. Pleqtë kuvendonin kokë më kokë dhe, kur na shikonin në rrugë, na thoshin: «Harruat ç'ka ndodhur në atë vend?»

Edhe gjyshja, herë pas here më thoshte: «Ke për të parë. Aty do të dali përsëri zjarr dhe pastaj ju mori lumi».

Filluam nga puna. Ishim të bindur se në arat nuk do të ndodhte asgjë. Pleqtë dridhnin cigare dhe pëshpërisnin me njëri tjetrin. Kënga jonë buçiste e fortë. Ishte një këngë e re, që tundte malet. Kënga e fitores.

Atëhere ishte fillimi i vitit shkollor. Tani në fshatin tonë ka ardhur vera. Në «Arat e Vdekura» lulëzon patatja.

Pleqtë nuk thonë më: S'bëhet gjë në atë tokë». Ata s'i zënë më në gojë «Arat e Vdekurra». Kooperativistët na përgëzojnë për këmbënguljen tonë.

AJO DOLI NË RRUGË...

Tani Dila nuk do të shetiste më në pyllin e fshatit, as do të luante kukamçefthi me mo-shatarët e saj mbrëmjeve. Te rrapi i madh, nën degët e të cilit mësonte mësimet me Dritën, nuk do të shfletonte faqet e librave. As do të këndonte si më parë, me shkujdesje fëminore Po pse? Ah, ai gjyshi ja kishte fajin! E kishte mbyllur brenda në shtëpi.

— U rrite, Dile! S'ka ç'të duhet më shkollë.

— Po unë dua të mësoj.

— Ç'më prallis, moj! Ktheji krahët shkollës, se s'të hyn më në punë. Mjaft mësove...

— Gjysh, ti nuk mendon hiç mirë. Unë s'kam mbaruar akoma tetëvjeçaren, kurse ti...

— Mos do të nxjerrësh gjë në dritë. I shikon shoqet e tua. Punojnë në kooperativë, janë martuar. Po ti, moj, ç'bën, tërë ditën e di-

tës mbi libra? Dëgjo! Që nesër e tutje nuk do të shkosh më në shkollë. Kuptove?

— Gjysh, unë të dua, po ti nuk më do mua. Ti, ti... je zemërgur.

— Si, moj, guxon të shash gjyshin! Ah, kur s'rron babai yt, se ta këpuste kokën. Po nejtë, tani kyçe gojën dhe që nesër merru vetëm me punët e shtëpisë.

Dila ja kishte dhënë të qarit atë ditë. Si s'mendonte fare ai gjyshi? Si guxoi dhe e mbylli në shtëpi? Po sikur ta merrte vesh fshati? Sa gjëra mendonte Dila aty pranë dritares. As vetë nuk e kuptonte pse i gjyshi mori një vendim të tillë. I vinte çudi dhe turp.

Shpeshherë në trup i kalonin disa të dredhura dhe asaj i bëhej se një forcë e shtynte përpara, e çonte tek krevati i gjyshit. Dhe pastaj sikur Dila, me ato duart e vogla, e kapte nga krahët gjyshin e sikur i thoshte: «Çohu, çohu, gjysh, nga gjumi i rëndë. Shiko në ç'kohë jetojmë». Po gjyshi, si një trung i rrëzuar, i rrahur nga erërat e viteve, as që lëvizte nga vendi. E çuditshme! Në ç'gjumë të thellë kishte rënë. Dila mendonte e trette vështrimin përmes degëve të bajameve. Ajo, që në fillim ju duk aq e lehtë ta bënte, t'ja thoshte në sy gjyshit, tani i dukej e vështirë, shumë e vështirë. Qoftë edhe një fjalë të vetme duhej ta mendonte mirë, pastaj t'ja thoshte. S'bëhej shaka me gjyshin! Ajo i trembej shumë atij. Që kur i kishte vdekur babai dhe nëna, Dila ishte rritur nën kujdesin e gjyshit, që e donte Dilen si ta kishte vajzën e tij. Ja plotësonte Diles gjyshi dëshirat, po, që kur ajo hodhi shtat më shumë se shoqet e saj, ai u bë tjetër njeri. Tani nuk e merrte më në prehër, si atëhere kur ishte e vogël. As ngjarje nga të luftës nuk i tregonte. Se gjyshi kishte luftuar me pushkë. E moshatarët e tij e mbanin në gojë për trim të madh. Gjyshi nuk i blinte më gurabie në dyqanin e fshatit. Ai hiqte lekë mënjanë. Kushedi ç'do të bënte me to .Diles i kishte thë-

në se do t'i blente një fustan me lule, që t'ja kishin zili shoqet. Po Dila nuk do ta vishte atë fustan që në atë moshë. Edhe ta vrisnin. E dinte ajo. Ai fustan ishte i fejesës. E vishnin vajzat e krahinës kur fejojeshin. Kishte parë një shoqen e saj dy vjet më parë, në fshatin kundruall shkollës ku mësonte. Vajza, që nuk i kishte mbushur të katërmbëdhjetat, as guxonte të vështronte përpara. Ç'trishtim shprehte fytyra e saj. Prindërit e kishin fejuar me zor. E kishin hequr edhe nga shkolla. Po Dila kurrë nuk do ta pësonte si ajo vajza e trishtuar. Jo! Ajo ishte betuar. Nuk do ta vishte kurrë atë fustan. Asnjëherë! Po gjyshi ku e kishte hallin?

Dila mbeti një çast e hutuar ndanë dritares. Pastaj u ngrit. Shkoi në tavolinën e vogël, të shtruar me gazetë, ku, sa herë niste detyrat, nuk e ndante vështrimin nga portreti i shokut Enver. Edhe këtë radhë shoku Enver i buzëqeshi nga fotografia si gjithmonë dhe Diles i dukej se fliste me të.

* * *

Kaluan ca ditë. Dila rrinte në shtëpi. Nuk shkante në shkollë. Kur vinte Drita dhe e thërriste, gjyshi dilte në dritare: «Dila ka shkuar

në qytet, tek kushërinjtë», gënjente ai dhe Diles i vinte shumë keq, po s'kishte ç'të bënte. Qëndronte në dritaren e shtëpisë dhe vështronte fletët e pemëve që mbushnin oborrin. Sa e qetë ishte natyra aty poshtë shtëpisë së saj. Zogjtë e fundit shtegëtonin në jug. Nga veriu retë mblidheshin si lëmsh. Nga fushat e gjera vinte aroma e tokave të pluguara. Gjithçka merrte frymë lirisht. Vetëm zemra e vogël e Diles nuk ishte e qetë. Një si xhungë i mblidhej në grykë.

Nga dritarja e shtëpisë ajo shikonte fshatin, stallat e kooperativës, dyqanet e artizanatit, zyrat e kryesisë. Shikonte dhe xha Meten, plakun e urtë e të dashur. Sa i mirë që ishte xha Metja. Ai ndryshonte shumë nga gjyshi. Mendjen e kishte të re. Kuvendonte si një i ri. Xha Metja nuk e kishte penguar vajzën e tij, Lirën, të shkonte në aksion.

Dhe mendoi një çast Dila të shkonte te xha Metja, t'i qante hallin. Mbase e ndihmonte. Ai dhe gjyshi ishin shokë e ndoshta këtij i mbushej mendja ta linte të vazhdonte shkollën, po pastaj ktheu mendje. I vinte rëndë. Fshati do të qeshte me mendimin e gjyshit.

«Përtej lumit janë shokët, është mësuesja. Tani shokët kanë dalë për pushimin e madh. Stërviten në brezin e sulmit, kalojnë tarabën,

litarin. Drita me siguri ujit lulet e klasës, siç bën gjithnjë në pushimin e madh. I do shumë lulet. Po këto lulet e mia?! Lulet e kopshtit tim? . . . I ujit, e më duken se janë vyshkur. . . »

— Dile, ku je, moj Dile?

— Këtu, gjysh.

— Zbrit në oborr, se kemi një letër.

Dila kërceu nga divani dhe u vërsul me rrëmbim në oborr. Kush e dërgonte atë letër në shtëpinë e tyre? Ata rrallë merrnin letra. Gjyshi i zgjati letrën që i dridhej në gishtat e trashë, dhe i tha:

— Lexoje! Ç'më rri si e ngrirë?

«I dashur xha Kolë. Për sa kemi biseduar, duhet t'i japim fund. Mjaft e zvarritëm. Do të kalojë dhe kjo vjeshtë e s'na mbetet gjë tjetër, veç të presim pranverën. Po ti e di. Burrat, kur japin fjalën, e mbajnë. E ne e kemi bërë me fjalë për në nëndor. Nga pranvera bëjmë edhe dasmën. Kështu e kemi vendosur, e kështu do të bëhet. Ndryshe. . . puna do të shkojë keq. . . »

Dila nuk mundi të lexonte më poshtë. Sytë ju mbushën me lot. Një hije zemërimi i mbuloi fytyrën e skuqur. Trupi ju drodh e sa s'i ra të fikët. Po e mbajti veten. Letra i mësoi gjithçka. Solli ndërmend atë mbrëmje të ftohtë dimri, kur në shtëpinë e tyre kishin ardhur tre bu-

rra. Dy të moshuar dhe një tjetër, një djalë nja tridhjetëvjeçar. Seç biseduan me gjyshin, shtruan meze e pinë edhe raki. Pastaj njeri nga burrat, ai më i moshuari, i tha atij tridhjetëvjeçarit: «Ja, kjo është vajza». Ai djali ja kishte ngulur sytë Diles. Dilen e kishte trembur shumë ai vështrim, ajo buzëqeshje, po gjë prej gjëje nuk kishte kuptuar. E tani çdo gjë ishte e qartë. Ja pse gjyshi nuk e linte të ulej në bankat e shkollës, të mbaronte tetëvjeçaren e pastaj të shkonte të studjonte për agronome, të hiqte valle e të luante si shoqet.

— Gjysh, ti. . .

— Mbylle gojën. S'të duhet ty. Është punë për mua.

— Unë do të iki fare nga shtëpia. Do të shkoj tek sekretari i partisë, tek mësuesja.

— Mbylle! Të rrita e të bëra sa një lopë e tani do të më lësh opingat. Asgjëkundi nuk do të shkosh. Po bëre dy hapa, druri të pret.

Dhe ja dha me pëllëmbë fytyrës.

Diles i shkrepëtinë sytë. Ajo ja dha vrapit dhe doli në rrugë. Gjyshi u vërsul ta kapte, po Dila ishte zhdukur. Ai mbeti mbështetur te gardhi me krrabë në dorë. . .

MIQTË TANË

Një ditë, rrugës së fshatit po kalonte një grup ushtarësh. Ata ecnin me hap të shtrirë dhe vështronin përpara, andej nga verdhonte gruri i pjekur. Hapat e tyre trokisnin me një tingull të fortë në rrugën e shtruar me kalldrëm nga duart e gurëskalitësve të vegjël të fshatit. Beni, Miri, Pirrua dhe Gjergji, sa i panë ushtarët, u afruan dhe filluan të thërrisnin: «Një, dy, një, dy! . . .» Fëmijët mbanin kokën lart dhe lëviznin duart, ashtu si bënin ushtarët. Edhe Beni mundohesh të ecte si ushtari që kishte pranë. E ngrinte kokën lart dhe duart i lëvizte si ai. Ushtari e shikonte Benin gjithë gaz. Ai i kishte ngulur sytë në fytyrën e bardhë të vogëlushit dhe dukej sikur i thoshte: «Ashtu, shumë mirë, edhe ti, kur të rritesh, do të bëhesh ushtar si ne». Dhe Beni dukej sikur i përgjigjej:

«Hë, nuk dukem si ushtar i vërtetë?»

Në të dalë të fshatit, ushtarët ndaluan në anë të fushës. Fusha shtrihej deri te kodra. Gruri kishte ulur kokën, sikur kishte bërë ndonjë gabim. Fëmijët e kuptuan pse kishin ardhur ushtarët. Ata do të korrnin grurin.

— Po ne, ç'rrimë këtu? — u tha Beni shokëve. — Ejani me mua. . . — Dhe që të katër u afruan te ushtarët.

Fëmijët u shpërndanë si harabelat në fushë. Në fillim mblodhën ca kallza, por më tej nuk gjetën asnjë. Ushtarët punonin shpejt dhe mirë. Ata mblidhnin duajt në një vend, fshinin djersën dhe pastaj ja nisinin punës përsëri, për të korrur grurin e rënduar nga buka.

— Sa shpejt që punojnë!

— Kështu janë ushtarët, të shkathët, — u tha Gjergji shokëve.

— Ata kanë nevojë për ujë. Shikoni si u kullojnë djersët, — tha Beni dhe vrapoi në drejtim të fshatit. Ai e kishte shtëpinë afër fushës, ndanë fshatit. Solli një gjym me ujë. I dolën përpara edhe shokët që ta ndihmonin.

Ushtarët ishin mbledhur në një ledh dhe po pushonin.

— Do ujë? — e pyeti Beni atë ushtarin që i kishte buzëqeshur gjatë rrugës. Dhe s'priti përgjigje, po i mbushi një gotë.

Ushtari e piu të gjithë. Pastaj i përkëdheli flokët dhe e pyeti:

— Si të quajnë?

— Beni. . .

— Sa bukur që të rri kapelja! — i tha ushtari, kur pa që Beni, pa e pyetur fare, e kishte vënë kapelen e tij në kokë. . .

Beni vuri buzën në gaz. Sytë e kaltër i shkëlqyen.

— Do t'i them nënës të më qepë një kapele si kjo jotja. Unë kam një, po nuk është si kjo. Është prej gazete.

— Mirë fare. Dhe unë do të të sjell një yll të kuq.

— Kur?

— Nesër. . . Do të ta sjell nesër, kur të vijmë për të korrur grurë.

— Faleminderit, xhaxhi ushtar. . . edhe unë e kam vëllanë ushtar, si ti. Ai na dërgoi edhe fotografinë. . . kishte dalë pranë topit me kapele prej hekuri.

— Hë. . . hë. . . vëllai yt qenka artilier.

— Po ti çfarë je?

— Unë?! . . Unë jam kufitar. . . Po ti ç'do të bëhesh kur të vesh ushtar?

— Do të bëhem tankist.

— Shumë mirë. . . të gjithë ushtarët, edhe ne kufitarët dhe artilierët, edhe tankistët, e mbrojnë atdheun.

Biseda me ushtarin i pëlqeu shumë Benit.

Me buzë në gaz, me zemër të ngrohtë, u dha ujë edhe ushtarëve të tjerë. Të gjithë ushtarët i buzëqeshnin dhe i përkëdhelnin flokët.

Kur perëndoi dielli, fëmijët u kthyen bashkë me ushtarët. Ushtarët këndonin këngë partizane. Edhe Beni këndonte si ushtarët. Ai qëndronte pranë ushtarit të tij. Ngandonjëherë kthente kokën dhe i buzëqeshte mikut të tij.

— Ndonjë ditë do të të marr në repart, ty së bashku me shokët, — i tha ushtari Benit.

Beni vrapoi gjithë gëzim te shokët. Zemra i kërcente si zog në kraharor. Sa i gëzuar që ishte! . . Së shpejti do të shkonte mik te ushtarët.

BILETA E CIRKUT

Maqina qëndroi te sheshi i vogël, para godinës së kinemasë. Nga kabina doli babai i Luanit. Ne vrapuam drejt tij. Sa të hapësh e të mbyllësh sytë, Luani ju hodh babait në qafë dhe e puthi në të dyja faqet. Edhe ne e përqafluam babanë e Luanit. Ai na puthi të gjithëve me radhë.

— Ua... — thirrëm ne nga gëzimi, kur hodhëm sytë në karrocerinë e maqinës.

— Një ari, një ari në kafaz! — tha Trimi.

— Është ari cirku. Di të bëjë shumë lojra të bukura, — na tha babai i Luanit.

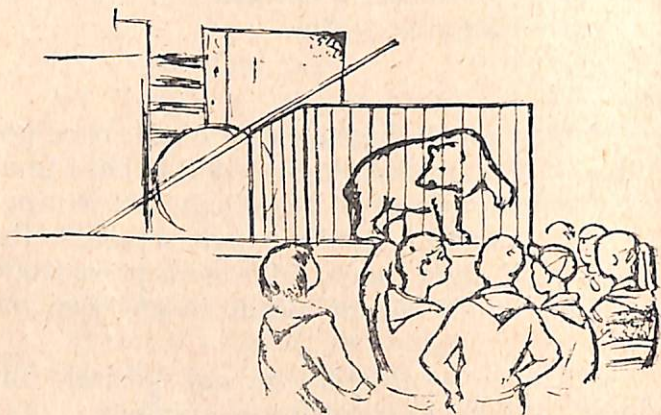
— Vërtet?

— Po, po! Ai është një ari i çuditshëm. Di të kalojë në një rreth të vogël.

— Po ky qeni, i cirkut është?

— I cirkut. Ky qen është i stërvitur. Di të mbledhë dhe të zbresë disa numra.

- Po të shumzojë, di?
- Posi!
- Di të shumzojë, të pjestojë. . .
- Sa e çuditshme!
- Do ta shikoni vetë në cirk. Cirku do të luajë sot në sallën e kinemasë.

Kjo ishte biseda me babanë e Luanit. Pastaj morëm rrugën që të çonte në kampin ditor. Biseduam gjithë rrugës për qentë e cirkut, që dinë të mbledhin e të zbresin numra. Ndonjë nga ne që kishte parë në film, thoshte:

— Unë kam parë një qen që dinte të thoshte sa ishte data.

— Unë kam parë në film disa qen që luanin futboll.

— Po ai qeni lot futboll? — na pyeti Trimmi.

— Atë do ta shohim sot. . .

Kur ju afruam kampit ditor, vrapuam nëpër rrugën e shtruar me kalldrëm. Shokët e kompanisë sonë i gjetëm të ulur në hijen e rrapit të madh.

— Udhëheqëse, ka ardhur cirku i Tiranës.

— I solli babai i Luanit me maqinë, — tha Petriti. — Në një kafaz është dhe një ari.

— Po qenin e çuditshëm e harrove? — shtoi Trimmi.

— Atëhere sot po shkojmë në cirk. Por për bileta si do të bëjmë?

— Le të shkojë Luani t'i presë. Ai është më i shkathëti.

— Luani, Luani të shkojë. Edhe kur shkonim në kinema me klasën, Luani i priste, — thanë të gjithë njëzëri.

— Po me ndeshjen si do të bëhet? Ata të kompanisë tjetër duhen lajmëruar.

— I lajmëroni. Ndeshjen do ta bëjmë nesër, — tha udhëheqësja.

— Mirë, — thamë ne dhe duartrokitëm e thirrëm «urra», «urra», sikur të ishim në stadium. Udhëheqësja na pa me vërejtje, po nuk na qortoi.

Mblodhëm të hollat. Gjithënjë për trembë-

dhjetë bileta. Luani u nis për të prerë biletat. Ai sa s'fluturonte. Për një minutë na humbi nga sytë. Të gjithë u mblodhëm nën hijen e rrapit. Pas dy orësh erdhi Luani.

— Urdhëroni, dymbëdhjetë bileta! — tha ai me një frymë.

— Po ti nuk do të vish? Pse nuk ke prerë trembëdhjetë bileta?

Luani heshti një çast. Ne u çuditëm.

— Nuk kishte më shumë, udhëheqëse!

— Mirë, atëhere do të shkosh në vendin tim.

— Jo, udhëheqëse! Unë e shikoj nesër. Cirku do të luajë përsëri. Do të shkoj me Kristinën, me motrën time të vogël.

— Mirë, si të kesh qejf, mor djalë!

Mua më tërhoqën vëmendjen fjalët e Luanit. Vërtet nuk kishte bileta? Fillova të vras mendjen. Luani çmendej pas cirkut. Si ishte e mundur të kishte marrë atë shpejt një vendim të tillë? Sa me zjarr fliste për akrobatët, për ariun, që, siç tha babai i tij, kërcente në një rreth të vogël, për qenin e zgjuar që numëronte. Jo! Ai diçka fshihte. Mos vallë ishte zemëruar me ne? Mos ishte gjë sëmure dhe nuk donte të tregonte? Në sallën e kinemasë u sqarua gjithshka.

Një burrë i moshuar, me thinja të bardha e me një bastun druri, m'u afrua.

— Pa shikoje, mor bir! Këtu e kam karri-gen?

— Po, xhaxha, po. Ulu këtu! Kjo është karrigja jote. Numër trembëdhjetë.

— Të faleminderit, mor bir.

— Kush ta mori këtë biletë? — e pyeta.

— E paça sa malet atë pionierin, që ma mori. Më bëri nder të madh. Unë s'desha, por ai nguli këmbë. «Merre, xhaxha, merre. Vij herë tjetër unë. Je plak ti!» Ja kështu, mor bir. Erdha dhe unë plaku në cirk. Po më vjen keq që ja prisha atij pionierit.

Kaq tha plaku dhe hodhi vështrimin nga skena. Cirku filloi. Unë ndjenja një dashuri të madhe për shokun tim, për sjelljen e tij të bukur.

ERDHI XHAXHI RAQI!..

(Ngjarje e vërtetë)

— *Ja kushtoj*
ish partizanit gjashtëmbëdhjetëvjeçar
Pandi Kocaqi —

Kalojmë nga njera sallë e Muzeumit të Luftës nacional-çlirimtare në tjetrën. Shikojmë, lexojmë, dëgjojmë. Në një çast ndalemi pranë një vitrine. Nën xham, një sharrë. E, në rast se nuk do të kishte pranë një shënim, kjo sharrë e zakonshme nuk do t'i tërhiqte vëmendjen askujt. Po ja, ne lexojmë: «Sharra me të cilën i janë prerë të dy këmbët partizanit Raqi Korçari».

— A jeton shoku Raqi? — pyesim.

— Po, jeton dhe punon. Është në qytetin...

Befas na rrëmben dëshira që të njihemi nga afër me të, të mësojmë diçka më tepër

rreth jetës së këtij biri të thjeshtë, po të papërkulur.

... Ai është një burrë rreth të dyzetave, me trup mesatar, fytyrë të qeshur e ballë të lartë, me një ecje të matur e të rëndë. Nuk ishte as trembëdhjetë vjeç kur filloi të punonte çirak në një dyqan. Mbrëmjeve, pas punës së lodhshme të ditës, kur nëpër kalldrëme trokiste rëndë çizmja e ushtarit fashist, Raqi u binte rrugëve kryq e tërthor, shpërndante në popull komunikata.

1. Shtigjeve partizane

Por një ditë e diktuan. Filluan ta ndiqnin. Shokët e këshilluan të dilte partizan. Dhe një mëngjez e hodhi vështrimin mbi malin e Moravës. «Pritmë në gjirin tënd, po vij!» — Dhe doli partizan. Kur e morën vesh njerëzit e shtëpisë, të afërmit dhe ata që e njihnin, thanë të çuditur: «Si? Raqi doli partizan?!»

Ja, kështu kishte ndodhur. Nëna e kishte ushqyer që në djep me dashurinë e pakufi për lirinë, për atdheun dhe ai ngjeshi armën e u bashkua me shokët. Në fillim e caktuan në Çetën e «6 dëshmorëve», më vonë u rreshtua në radhët e Brigadës së 4-të sulmuese. U mësua

me malet, me borën e tufanet, me këngën e tyre të ftohtë. Ato ja dëgjuan pushkën, ja panë gjurmat mbi faqet e tyre, e panë të ecte netve në dëborë, të përleshej fytafyt me armikun, i cili s'ja pa kurrë shpinën.

Viti 1944. Operacioni i Dimrit. Në malet e Ostrovicës bora i ka kaluar të dy metrat. Qafa e Bejcit është zënë nga gjermanët. Vargu partizan kalon qafa e gryka. Natyra është egërsuar. Fryn erë e bie dëborë. Por partizanët marshojnë. Ata kanë disa ditë që s'kanë vënë gjë në gojë. Ushqimi ka mbaruar. Vetëm disa copë bukë kanë mbetur.

— Kush ka uri, le të vijë! — dëgjohet zëri i komandantit, por askush nuk tundet vendit. Partizanët e përbuzin lodhjen, urinë. E dinë mirë se ato copa bukë janë për shokët e plagosur. Këtë e di dhe komandanti. Ai udhëheq vargun partizan dhe tret vështrimin maleve me dëborë. Kudo bardhësi, pyje dhe drurë të ngarkuar me borë. Askund një oxhak shtëpie.

— Na duhen ushqime. Kush del vullnetar për të shkuar në fshatin Faqekuq?

Fjala e komandantit kalon gojë më gojë. Dalin shumë partizanë. Midis tyre edhe Raqi.

— Po ti ç'kërkon? Nuk e shikon ç'kohë e keqe është?

— Jo, shoku komandant, unë do të shkoj. I njoh mirë këto anë.

... Të pesë partizanët shkelin dëborën e ngrirë. Gjurmat e këmbëve të tyre i mbulon bora me shpejtësi. Shtresa e bardhë trashet, trashet. Çdo hap duhet marrë me mundime, me sakrifica. Dhe ata s'ndalen. «Shokët janë pa ushqime. Urdhëri duhet zbatuar». Me këto mendime në kokë zbresin në afërsitë e fshatit. Dëgjojnë krisma pushke. Fshati është rrethuar nga gjermanët. Ç'të bëjnë?

— Do të shkoj unë! — çan ajrin zëri i Raqit. Të tjerët zënë pozicione, të gatshëm për çdo të papritur. E ai zbret me shpejtësi. Fshatarët e presin krahëhapur, si birin e tyre. I mbushin trastat me bukë. Raqi çapitet përpara.

Hije të zeza lëvizin në dëborë. Janë gjermanët. Ai shpejton. «Ndall!» — dëgjohen zëra të çjerrë. Një breshëri automatiku çan errësirën. Raqi gjuan me automatik dhe tërhiqet. Kur mbrrin tek shokët, ata e rrokin në qafë.

— Si? Gjallë qenke?

Të pesë partizanët vazhdojnë rrugën në dëborë. Ecën dhe nuk ndalen. Duhet të çajnë rrethimin. Mbi borën e bardhë duken pika gjaku.

— Raqi, mos je plagosur gjë?

— Unë. .? Jo.

— Ti je plagosur në këmbë.

Ai ecën, ecën duke mposhtur dhembjen. Më në fund bie. Shokët e marrin në krahë. Zvarriten dhe qëllojnë papushim mbi gjermanët, që i ndjekin pas.

2. Ngjau kështu

Ai flet qetë:

Përleshja ishte e egër. . . Kur u përmenda dhe hapa sytë, u tmerrova. Diku, më tutje, dhjetra armiq të vdekur. Të katër shokët e mi qenë shtrirë përtokë. Sa nuk u çmenda. Ata dhanë jetën e tyre për të më shpëtuar mua! Kurse unë. . . Mendime të zymta më rrëmbyen. Por shpejt e mblodha. «Duhet të jetoj, t'u tregoj shokëve ç'ngjau, t'i furnizoj me ushqim», —

thashë dhe fillova të zvarriesha në dëborë. Këmbët nuk i ndjeja. Trupi më dridhej nga të ftohtit. Plaga në këmbë më mundonte shumë. U zvarrita në dëborë. Ju ngjita malit të Ostrovicës, pastaj humba orientimin. Më merreshin mentë, kisha uri. Por ja ku dëgjohen hapa. Diskush afrohet. Më merr e më shpie në një shtëpi pranë. Më jep ujë, ushqim. Unë ngre me mundim kapakët e syve. Ah, qenkam në ëndërr! Shtrëngoj fort automatikun. Bora bie mbi supet e mia. Kudo bardhësi.

Dita i le vendin natës dhe unë vazhdoj të zvarritem. Mbushen shtatë ditë e net kështu. Hyj thellë në pyje, dëgjoj hapa. Mbaj vesh. Jo tani nuk jam në ëndërr. Matem të qëlloj, por ja një zë:

— Mos, jam partizan!

... Ja, kështu, rrodhën ngjarjet. Po ku mund të thuhet të gjitha?

Më çuan në spitalin partizan të Grabockës, ku kirurgu partizan, Petrua, më preu të dy këmbët gjer afër gjunjëve.

3. Doktor i tregon

Kjo është ngjarja që më ka tronditur më shumë në jetë. Ishte një shtëpi e thjeshtë, e vjetër. Era frynte nga të katër anët. Bora futej

brenda nga plasat. Kurrë nuk mund të përfytyroja se, në atë shtëpi, do të ndërtohej spitali partizan.

Po, fundi ç'rëndësi kanë këto? Përpara kisha një partizan në një gjendje tepër të rëndë. Ishte i ri. Gjashtëmbëdhjetëvjeçar. Me një fytyrë të hequr, tepër të singertë. Si mund t'ja prisja të dyja këmbët? Po rrugë tjetër nuk kishite. Në këmbët e ngrira, gjaku nuk qarkullonte. Ato kishin marrë një ngjyrë blu të errët. Jeta e partizanit gjashtëmbëdhjetëvjeçar ishte në rrezik të madh.

— Duhet ta shpëtojmë! — foli shoku që kisha pranë, si të kishte hyrë në mendimet e mia.

— Po, duhet ta shpëtojmë. Do ta shpëtojmë me çdo kusht.

E shtruan partizanin në një tavolinë buke. Për një çast m'u kujtuan sallat e mëdha të operacioneve, gjithë dritë e bardhësi, me një regjim aq të rreptë higjens. Kurse ne na mungonte gjithçka, bile edhe narkoza. Kishim vetëm një morfinë dhe një sharrë nga ato që presin dru! E vumë këtë në një fuçi dhe e lamë katër orë në ujë të valuar.

Erdhi dhe çasti i dhimbshëm. I plagosuri na shikonte me qetësi. Në fytyrë i vizatoheshin rrudha të thella. Sytë i digjnin. Mua më dridhe-

shin duart, koka më rëndonte dhe nga balli më rridhnin djersë të ftohta. M'u drodh i gjithë trupi kur thika shpoi mishin e shëndoshë. Ai shtrëngonte fort grushtet. Fytyra ju ashpërsua. Pastaj dhëmbët e sharrës u ngulën në kockë. Ai nxori disa tinguj të çuditshëm dhe humbi ndjenjat. Ne thamë se vdiq. Kur u përmend, e puthëm me zjarr.

— Të lumtë, trim. Të lumtë, — i thoshim.

Dy javë më vonë i premë dhe këmbën tjetër.

Këto ngjanë në janar të vitit 1944.

4. Shtigjeve të reja

Erdhi çlirimi.

Atë e dërguan në një spital. I vendosën këmbë të drunjta.

— Sot do të provoni të ecni! — i thanë.

Ai u ngrit nga shtrati. Dridhej i tëri, si në ethe. Trupin ja mbuluan djersë të ftohta. Duke hapur duart anash e duke u lëkundur si fëmija që provon të ecë për herë të parë, hodhi një hap, pastaj një tjetër dhe... ra në krahët e mjekut. «Kështu do të zvarritem unë tërë jetën? Jo, do ta provoj përsëri. Dhe do të ec. Do të kthehem tek shokët, në punë, në jetë. Për këtë

luftova. Për këtë dhashë gjakun dhe një pjesë nga trupi im. . .»

Dhe ja, përsëri në qytetin e lindjes. Ja rru- ga e tij, ku kishte kaluar vitet e fëmijërisë. Be- fas një djalë, me topin para këmbëve, i preu rru- gën dhe u derdh me vërtik përpjetë. Ai desh ra. U mbajt në mur dhe psherëtiu thellë. Pastaj kalldrëmi ndjeu hapin e tij të drunjtë, të rëndë, po dhe krenar.

Që atëhere kanë kaluar 23 vjet.

3. Raqi me çetën e tij!

— Erdhi xhaxhi Raqi! Erdhi xhaxhi Raqi! Thirrjet e fëmijëve ushtuan në rrugë. Burri që vinte drejt tyre, hipur në biçikletë, buzë- qeshte e ua bënte me dorë fëmijëve që të pusho- nin. Kur zbriti nga biçikleta, fëmijët ju mblo- dhën rreth e qark.

— Ky është ai burri pa këmbë? — pyeti një djalë shokun që kishte në krah. Siç dukej ai ishte pjestar i ri i çetës.

— Po, ky është! — ju përgjegj shoku, një djalë flokëkaçurrel, që mbante në dorë një libër me kapak të kuq.

— Po si ecën me biçikletë, ai është pa kë- mbë?! Djali flokëkaçurrel nuk foli. Tjetrit i er-

dhi turp nga vetja kur mendoj se nuk dinte t'i jepte biçikletës. . .

— Xhaxhi Raqi! Sot do të bëjmë një zjarr partizan.

— Sa mirë! Po shkojmë tek kodra e kuqe, atje është ngritur edhe një lapidar.

— Do të na flasësh për lapidarin?

— Po, do t'ju flas për dëshmorin Koci Lëmi.

Fëmijët rreshtohen. Janë gjithsejt 24 fëmijë. Të gjithë nxënës të dalluar. Çeta kalon rrugën kryesore të qytetit. Xhaxhi Raqi në krye të çetës. Njerëzit kthejnë kokën. I buzëqeshin çetës. Fëmijët janë të gëzuar. Ja marrin një kënge partizane.

— Sa bukur që këndojnë!

— Është çeta e Raqit! — thonë njerëzit.

Çeta pushon këngën tek kodra e kuqe. Ndalen pranë lapidarit. Ana (vajza e vogël e xhaxhi Raqit) vendos një tufë me lule. Kështu bëjnë dhe disa fëmijë të tjerë. Pastaj xhaxhi Raqi nis e tregon për heroizmin e partizanit Koci Lëmi, që dha jetën për të shpëtuar shokun e plagosur. Kur mbaron xhaxhi Raqi tregimin për shokun e tij partizan, të vrarë në luftë, fëmijët çuditën e pyesin veten: «I çuditshëm është ky xhaxhi Raqi. Si nuk foli një herë për veten e tij?!»

E gëzueshme kalon koha jashtë qytetit. Fëmijët ndezin edhe zjarrin partizan. Këndojnë këngë e recitojnë vjersha për partinë dhe xhaxhi Enverin. Pastaj çeta merr përsëri rrugën drejt qytetit. Kënga buçet përsëri. Bashkë me fëmijët këndon edhe burri me këmbë prej druri. Kalldrëmi ndjen përsëri hapin e tij të drunjtë, të rëndë, po dhe krenar.

Ja, ky është tregimi për njeriun e papërkulur.

**AUTORI I FLETËRRUFESË DHE DHJETA IME
E PARË**

Unë dhe im vëlla, Ardi, mësojmë në një klasë. Ndoshta ky është një rast i rrallë, po ju nuk duhet të çuditeni. Puna është se unë e Ardi jemi vëllezër binjakë. Në doni të dini, Ardi është i shkëlqyeshëm në mësimet. Mësuesit e mbajnë në gojë si djalë të urtë e të sjellshëm. Po ndryshe qëndron puna me mua. Nëna ankohet që s'i ngjaj pak Ardit. Ndërsa babait nuk i vjen hiç mirë kur dëgjon nga të tjerët se unë «jam dreqi vetë, dhe s'le dy gurë bashkë në lagje, pa le në shkollë që nuk vete mirë as në mësimet». Për këto, s'do mend, që më qortojnë shpesh. Unë premtoj aty për aty se do të bëj kthesë, po pastaj sikur s'mundem të heq dorë nga zakonet e mia, që më pengojnë të ec në një krah me vëllanë tim e të marr edhe unë, në mos dhjeta si ai, të paktën teta e nënda. E keqja është se nuk jam

mësuar ta çoj një punë deri në fund. Kjo më ndodh shpesh edhe në mësim. Sa lexoj faqen e parë të librit të gjeografisë, mërzhitem. E le atë e nis lexoj historinë, se më duket që gjeografinë e mësova në majë të gishtave. Pastaj derdhem në fushën e sportit. Atje luaj me top sa fillon të erret e, kur mblidhen njerëzia në shtëpi, shkoj edhe unë. Kuptohet që Ardin e gjej duke lexuar ndonjë libër interesant nga ato me kuriozitate, që i pëlqejnë shumë. I lodhur sa s'thuhet, ulem të bëj detyrat, po edhe ato nuk i zgjidh dot. Ardi, më afrohet pranë, të më ndihmojë, po unë ja kthej duke i thënë: «I bëj vetë».

Shokët s'më ndahen. Fjalët e tyre i dëgjo-va një tremujor të tërë dhe tani, që ka ardhur koha e përgatitjes për provime, i dëgjoj më shpesh.

Një ditë, kur mësuesi më ngriti në algjebër, nuk e hapa gojën fare dhe e mora një katër. Për atë drej katër në algjebër shokët m'u sulën me njëmijë fjalë. Por puna nuk mbaroi me kaq. Të nesërmen, në këndin e fletërrufeve, ishte vendosur një fletërrufe për mua. Sa u zemërova! Shumë gjëra ishin shkruar në atë fletërrufe, por emri i autorit nuk ishte shkruar. Ta dija kush e kishte shkruar fletërrufenë ja rregulloja qejfin, por ç'e do se autori i saj nuk kishte pasur guxim të bënte një gjë të tillë. Kjo më

nxehu edhe më tepër e më shtyu të mendoja për një kohë të gjatë se cili mund të shkruante për mua fletërrufe, që të më turpëronte. Një-mijë mendime më kalonin në kokë. Mos vallë e kishte shkruar Arbeni? Atij sikur i vjen doresh për ksi punësh. Hë, . . ai, ai do ta ketë shkruar. E njoh unë atë. I pëlqen të duket, të dalë mbi të tjerët. . . Po ç'them kështu? Arbeni vërtet është ca mendjemadh, po është i guximshëm, të kritikon hapur, jo prapa krahëve. Jo, jo. . . s'është Arbeni autori i fletërrufesë, ndonjë tjetër do të jetë. . . E gjeta! Liljana, Liljana ka gisht në këtë punë. Me siguri që ajo do ta ketë bërë. Apo s'është dhe komandante kompanie. Ohu! . . Ç'rrah ujë në havan, po ajo ka tri ditë që është e sëmurë. . . E kush të jetë, pra? . . Fillin e këtyre mendimeve ma preu zëri i vëllait tim, Ardit. . .

— Besnik, ç'ke kështu, të shoh të shqetësuar? Mos je gjë sëmurë? — më tha Ardi.

— Ëhë. . . — belbëzova unë nëpër buzë.

— Folë, de, ç'ke, më trego, — nguli këmbë Ardi.

— Nuk e shikon? Më kanë nxjerrë në fletërrufe.

— Aha, po, po. Mua më zuri veshi diçka. Pa dale të lexoj ç'thuhet? — Ardi u afrua pranë stendës së fletërrufesë.

— Lere, mos e lexo. Nuk i dëgjoj dot ato fjalë; një çikë dhe te provimet e kanë fjalën, sikur ato të jenë nesër.

— Mos u nxito, vëllaçko, — ma ktheu papritur Ardi. — Pa dëgjomë. Shokët kanë të drejtë. Provimet po afrojnë. Të gjithë po mësojnë mirë, po përgatisin pyetjet. Po ti... nuk më thua, sa pyetje ke mësuar?.. Hë, folë?..

— Sikur s'di ti, sikur s'rrojmë në një shtëpi. Unë kam hallin e fletërrufesë, kurse ti më thua sa pyetje ke mësuar... — i thashë unë.

— Shiko, Besnik, kështu si e ke nisur, do të na turpërosh... — tha Ardi.

— E... e, u turpërove ti... e di, — ja

ktheva. — Ç'të bëj unë që ma kanë vënë këtë fletërrufe kot. Pastaj ti e di, unë nuk jam nxënësi i tremujorit të parë. Kot më shajnë.

— Si kot? — u rrëmbye Ardi.

— E kot. Pse, si në tremujorin e parë jam unë? — ja prita. — Jam përmirësuar.

— Përmirësimin tënd e tregojnë notat, — u hodh Ardi. — Nuk më thua, e harrove katrën në algjebër?

— Do ta përmirësoj, — i thashë. — Mos unë. . .

— E di se ç'do të thuash. Si s'u lodhe së premtuari? — ma ktheu.

— Kam vendosur të mësoj më mirë, kësaj radhe edhe nga inati i atij frikacaku, që s'ka vënë emrin në fletërrufe.

— Ja kjo s'të le ty të përmirësohesh, se ti gjithnjë tregohesh kokëfortë, — tha Ardi.

— Po, ama këtë radhë e kam vendosur, — i thashë unë.

— E ke me gjithë mend?

— Ke për të parë. Vetëm se dua që edhe ti të më japësh dorë, — u përgjegja unë.

— Si, si? Po pse, or Niku, s'të jam lutur sa herë unë? . . Qysh sot do t'ja nisim nga puna. Do të pregatisim edhe pyetjet.

— Ja nisim nga algjebra më parë, si thua? — e pyeta.

— Si të duash, — ma ktheu dhe më hodhi dorën në qafë.

Të dy bashkë u drejtuan për në shtëpi.

Të nesërmen unë vura përgjigjen time atje, përbri fletërrufesë. Që nga ajo ditë ja nisa mësimëve me gjithë mend. Në fillim e pata ca vështirë, po Ardi tregohej i gatshëm. Edhe ushtrimet e algjebërës fillova t'i zgjidh vetë. Dhe një ditë, gëzimi trokiti edhe tek unë. Mora shtatën e parë në algjebër. Ardi më ngacmoi.

— Pse je kaq i gëzuar? Sikur more ndonjë notë kushedi se çfarë?

— Ashtu vërtet, po unë nuk do të kënaqem me kaq, — ja prita.

— Këtë do ta shohim, — ma ktheu, — pasnesër kemi detyrë kontrolli. . .

* * *

Në orën e detyrës së kontrollit, mësuesi shkroi në dërrasë dy ushtrime algjebrike. Unë, ngaqë m'u dukën të lehta, i thashë shokut të bankës, i gëzuar:

— Ua. . . Po këto ushtrime qenkan fare të lehta! Si këto unë kam zgjidhur me dhjetra!

Shoku i bankës më vështroi me bisht të syrit dhe më tha:

— Ëhë. . . ashtu është! Kur i mëson, kë-

shtu duken, të lehta, po ç'ti bësh kur s'i zë me dorë. . .

Nuk mburrem, po ushtrimet i zgjidha shumë shpejt. Mësuesi u kënaq, kur pa përfundimet e sakta. Më vështroi me butësi e me përkëdheli flokët: «Shumë mirë, Besnik, ti po përparon».

Ja kështu më tha mësuesi dhe mua më vinte të thërrisja nga gëzimi.

Dhjeta në detyrën e kontrollit nuk më buzëqeshi vetëm mua, po edhe Ardit e shokëve të mi.

Atë ditë e harrova fare historinë e fletërrufesë, kur, të nesërmen, në këndin e fletërrufesë, po me atë shkrim, kishte dalë një fletërrufe tjetër. Mua m'u ngritën flokët kur pashë në krye fare: «Besnikut». Por, kur u afrova, më shkriu gjaku. Ishte fletërrufe lavdërimi. «Çudi, kush ma ka bërë?» — belbëzova unë. E dyta herë që del pa emër. Por pse fshihet, vallë, kur qenka me të vërtetë një shok që ma do të mirën? Në atë çast dikush më hodhi dorën në sup. U ktheva dhe pashë Ardin që më shikonte me buzë në gaz e në një mënyrë të çuditshme.

Vetëm atëhere e kuptova se kush paskësh qenë autori i fletërrufesë.

NESËR DO TË SHKOJ ME SHOKËT

Një ditë, në kampin ditor të bllokut erdhi një burrë i moshuar. Mbante në duar një kuti druri të ndarë në katrorë, që ngjanin si dritare të vogla. Në secilën dritare ishin lloj-lloj bimë mjekësore: lule shtogu, lule kamomil, lulekuqe, fletë dafine, e të tjera. Shumicën e bimëve fëmijët i njihnin, ndaj, sa i panë, kuptuan që burri ishte nëpunës i grumbullimit. Si u përshëndet me fëmijët, nëpunësi i grumbullimit u tha:

— I shikoni këto bimë? Janë shumë të dobishme për shëndetin e njerëzve. Do t'i gjeni me shumicë në fushat dhe kodrat e avtetit.

— Xhaxhi, unë kam parë disa të rritur që mbledhin kërmij. Duhet ata?

— Posi jo! Edhe kërmijtë duhen, edhe ata janë të dobishëm. Posi, posi, edhe ata na duhen.

— Ne do të mbledhim edhe bimë mje-

kësore edhe kërmij. Ka shumë nga përroi i Nanxës.

— Mirë fare! Atëhere ju uroj punë të mbarë dhe pushime të gëzuara. Ditën e mirë.

Kaq tha nëpunësi i grumbullimit dhe iku. Fëmijët u mblodhën kokë më kokë.

— Unë di një vend që ka shumë kërmij. Do të vini dhe ju? — u tha shokëve Iliri.

— Edhe unë di. . . E. . . sa shumë që do të sjell. . . — tha Agroni.

— Kurse unë do të shkoj tek shtëpia e dajos sim. Poshtë shtëpisë së dajos është një përrua i vogël. Kërmijtë rriten më shumë në lagështirë, më tha një ditë dajua, foli dhe Beni i vogël.

— Djema, atëhere u vendos. Që nesër do të fillojmë nga puna.

Djemtë u shpërndanë në fushën e futbollit. Flisnin për kërmijtë. Vetëm Ariani qëndronte pak si veç nga shokët dhe nuk përzihej në bisedën e tyre. Ai seç bluante në mendje. Ndoshta mendonte t'u bënte shokëve ndonjë të papritur. Është dreqi vetë Ariani. Kot s'ja kishin vënë emrin «shpikës».

* * *

Dita e re i gjeti fëmijët e bllokut në she-shin e kampit ditor. Atje biseduan me udhë-

heqësin, i treguan për punën që do të bënin dhe u shpërndanë në vende të ndryshme. Ariani u nis më pas nga shokët. Ai dinte një vend ku kishte shumë kërmij. Dhe nuk u tregoi fare shokëve. Donte t'i linte me gojë hapur kur të shikonin sa shumë kërmij do të sillte. I pëlqente që shokët ta mburrnin, se gjithnjë ishte mësuar të lëvdohej. Jo, jo, asnjëherë nuk ishte turpëruar Ariani. . . Ndaj edhe këtë herë ai ishte i sigurtë se asnjëri nuk do t'ja kalonte.

Filloi të mblidhte kërmijtë, që lëviznin në gurët e mbuluar me myshk. Duart i luante shpejt. Kështu punoi derisa mbushi trastën plot me kërmij. Pastaj, i gëzuar, kaloi në arat e porsakorrura.

Trasta i rëndonte. E ndjeu veten të lodhur dhe mendoi të ulej e të çlodhej pak në hijen e një arre të madhe. E vuri trastën përtokë dhe, pasi mbështeti kokën në trungun e pemës, zuri të mendojë. Sa shumë kërmij që kishte mbledhur. Po sikur të mos i çonte të gjitha e një pjesë t'i shiste veçan, për hesap të vet. «Me lekët që do të fitoj, do të blej një top, që të ma kenë zili të gjithë», — tha me vete. Ndërsa mendonte kështu, qëndroi majë një ledhi dhe mbështeti njerën dorë si strehë në ballin e djersitur. Poshtë tij, andej nga fusha e kuqe, shokët ishin mbledhur të gjithë bashkë. Se ç'bënin ashtu, lëviznin duart sikur t'i tregonin njeri tjetrit ndonjë gjë tërheqëse. Ariani as që kuptonte gjë. Me të shpejtë u kthye të merrte trastën, kur ç'të shohë, trasta ishte përgjysmuar. Kërmijtë kishin dalë nga gryka e hapur dhe ishin zhdukur. Hajde t'i mblidhje përsëri.

Me trastën gjysmë të zbratur, Ariani u var poshtë kodrës, për t'u bashkuar me shokët.

Fëmijët, sa e panë, thirrën:

— Ku humbe kështu, «shpikës».

— O, sa shumë që paska mbledhur!

— Aha, këtë radhë e humbe garën «shpikës».

— Shiko, edhe Beni i vogël ka mbledhur më shumë se ti, — i tha Iliri. Të qeshurat e ty-

re e ngacmuan Arianin. Ai nuk ishte mësuar ta qeshte njeri. Mbahej ndër shokët si më i madh nga trupi e mendonte se ja kishin frikën. Ndaj tani i vinte çudi që shokët silleshin në këtë mënyrë. Megjithatë rrinte para tyre si mbi gjemba. Shikonte trastat e mbushura të shokëve dhe i vinte ta hante veten me dhëmbë. Kjo që i ndodhi, nuk i kish shkuar kurrë ndërmend. Ndryshe nuk do të vepronte kështu, nuk do t'i gënjente shokët. Kur sillte ndërmend si ja kishin punuar kërmijtë, i dukej sikur para syve i kalonte një mjegull e hollë. Vështrimet e shokëve s'i hiqeshin nga mendja. Edhe pse ishin larguar tek kodrat përkundruall, Arianit i dukej se nuk ja hiqnin sytë për asnjë çast. Vetja i dukej i vetmuar, si i fshehur pas ndonjë peme. I dukej se të gjithë e kishin mësuar lodrën e tij. E ndjente se lodra që kishte kurdisur, nuk ishte hiç e mirë, nuk i vajti për mbarë. Si t'ja bënte? T'u tregonte shokëve?! Ishte e qartë se sjellja e tij do t'i çudiste, po në fund të fundit do ta falnin. Por Arianit as që i shkonte ndërmend ta tregonte fajin, megjithëse i rëndonte në ndër-gjegje. I vinte më tepër inat me veten, kur kujtonte fjalët e Ilirit: «Edhe Beni i vogël mblodhi kërmij më shumë se ti». Edhe në shtëpi, kur ra për të fjetur, gjumi nuk e mori shpejt, si netët e tjera. Se ku kishte humbur gjumi i tij atë na-

të! Përpëlitej në shtrat si peshku në zall e s'gjente rehat. . . Si në ekran të filmit i kalonin para syve shokët, trasta gjysmë e zbrazur, kërmijtë. . .

«Nesër do të shkoj me shokët tek vendi ku ka shumë kërmij. Do t'u tregoj edhe si më ndodhi sot. Kështu do të bëj!»

Si mori këtë vendim, hidhërimi i kaloi e u lehtësua. Dhe e zuri gjumi.

«O BURRANI NDËRTUES TË SË ARDHMES!»

Ishim katër shokë, Besniku, Fatosi, Skënderi dhe unë, që kohën më të madhe të ditës e kalonim në fushën e sportit. Në kamp nuk shkonim rregullisht. Pasditeve na pëlqente më shumë të rrinim në taracën e pallatit tonë. Që andej qyteti dukej si në pëllëmbë të dorës. Sytë i shehnim kudo, nga fusha e bukur, nga malet e larta, ku mbrëmjeve shkëlqenin dritat elektrike si të ishin fishekzjarre. Sa i bukur dukej qyteti ynë jugor, me gjithë ato pallate të reja, me ato shtëpi të ndërtuara njera mbi tjetrën, me sheshet e rrugët e gjera! Rruga më e gjërë automobilistike e qytetit kalonte poshtë taracës sonë. Aty kalonin çdo ditë me dhjetra e me qindra maqina me targa të ndryshme. Po nga gjithë maqinat që na zinte syri, na pëlqente më shumë njera. Ishte një «skodë» e re, e madhe, e bukur, që ne i thoshim «Arusha e malit». «Arushën e

malit» e ngiste xhaxhi Guri, babai i Fatosit, që ishte një burrë i fuqishëm. Banonte në pallatin tonë. Ne hipnim në «skodë» e shkonim tek fusha e sportit sa herë që ai e çonte maqinën në park. Sa s'fluturonim nga gëzimi kur xhaxhi Guri na thoshte:

— Forca, kolopuçët e mi, shpejt në karroceri:

Ne plot zhurmë, duke thirrur nga gëzimi, hipnim në karroceri. «Arusha e malit» kalonte me të shpejtë pallatin tonë dhe, si linte pas rrugët e shtëpitë e qytetit, ngadalësonte shpejtësinë tek fusha e sportit.

— Hë. . . u kënaqët? — na pyeste xhaxhi Guri, duke nxjerrë kokën nga dritarja e kabines.

— Edhe pak, po deshe! Na shpjerë deri tek zyrat e fermës, — i thoshim.

— Jo, se ju zë nata në rrugë e bëhen merak nënat. Nesër, nesër, do t'ju marr përsëri!

Si thoshte kështu, ja shkelte gazin e Arusha na humbiste nga sytë që në kthesën e parë. Sa herë që largohej, ndjenim një si boshllëk në zemër.

Kështu pra, çdo pasdite ne rrinim në taracën e pallatit tonë. Shikonim si gjithnjë maqinat që kalonin papushim, e prisnim të dëgjonim burinë e Arushës sonë. Veshët na ishin mësuar me ata tinguj «ty-ty-ty».

— Erdhi Arusha! — thoshim me një gojë, sa dëgjonim ata tinguj.

— Erdhi babai! — thoshte Fatosi dhe vraponte shkallëve të pallatit.

Ne e ndiqnim nga pas.

«Arusha e malit» merrte pak frymë aty tek sheshi i vogël, që nuk na hynte në punë për asgjë. Ne e dinim: xhaxhi Guri do të nisej për-sëri, ndaj e vetmja punë që mund të bënim, ishte të pastronim xhamat, dyert, pasqyrën. Donim ta shikonim Arushën të shkëlqente. Xhaxhi Gurit, sa herë që dilte nga pallati, i endej një buzëqeshje në fytyrë. E si të mos gëzohej! Sa e bukur dukej Arusha! Shkëlqente dhe dukej sikur sapo kishte dalë nga uzina. Së paku kështu na dukej neve.

Po edhe këtë punë ne nuk e bënim gjithnjë. Qëllonte që Arusha humbiste për ditë të tëra atje, në minierë, e s'dukej fare nga pallati ynë. E kjo ndodhte shpesh. Xhaxhi Guri transportonte qymyrguri. Ama, kur vinte, s'dinim ç'të bënim më parë. Po gëzimi që na pushtonte, nuk vazhdonte gjatë. «Arusha e malit» largohet, shkonte të transportonte mineral. Kështu që ditët atje në taracë na dukej sikur bënin në vend numëro. Të vinte inat! Sa zgjatnin ato orët e ditës! Shokët e pallatit fqinjë, tek na shikonin

në taracë, të mbledhur kokë më kokë, në thoshin:

— Pse nuk vini në kamp?

Ne i shikonim me bisht të syrit. Nuk na pëlqente që na flisnin ashtu. Ç'donin ata që përziheshin në punën tonë. Vërtet mërzhiteshim ca atje në taracë, po në fund të fundit keq s'ishim, dielli nuk na digjte, koha kalonte e qetë e pa te lashe.

* * *

— Fatos, di gjë ti pse nuk po vjen Arusha?
— e pyeta një ditë shokun tim.

— Nuk di gjë! Kush e di si e ka punën!

Ne pritëm një kohë të gjatë atë natë në taracë. Nuk na bëhej të futeshim në shtëpi. Pritnim Arushën tonë. Fatosi priste të jatin. Pritëm e pritëm e vetëm kur na folën nënat, u shpërndamë të shqetësuar.

Të nesërmen pamë se Arusha përsëri nuk kishte ardhur. Ju mblodhëm rreth e qark Fatosit dhe filluam ta pyesnim:

— E, si është puna, pse nuk erdhi?

— Nëna më tha se do të vijë sot.

— Urra. . . — thirrëm nga gëzimi.

— Do të hipim përsëri tek Arusha, — tha njeri nga ne.

— Do të shkojmë tek fusha e sportit, — shtoi një tjetër.

Lajmi i mirë na gëzoi të gjithëve. E dinim që Arusha do të vinte dhe shkuaam në taracë. Prisnim të dëgjonim burinë e Arushës sonë, «ty-ty-ty», zërin e xhaxhi Gurit:

— Forca, kolopuçët e mi, shpejt në karroceri!

Kaloi një kohë e gjatë duke pritur në taracë. Më në fund, midis gjithë atyre maqinave, dalluam Arushën tonë të dashur. Por këtë radhë, për çudinë tonë, xhaxhi Guri na kaloi pranë e as që na përshëndeti. Ne mbetëm si të ngri-rë. S'na tha asnjë fjalë, veç morëm me vete vështrimin e tij qortues.

— Mos është gjë sëmurë? — tha Skënderi.

— Diçka do t'i ketë ndodhur. — tha Besniku.

— Po ti, Fatos, ç'mendon?

— Puna është se... ai është zemëruar me mua... me të gjithë ne.

— Vërtet?!

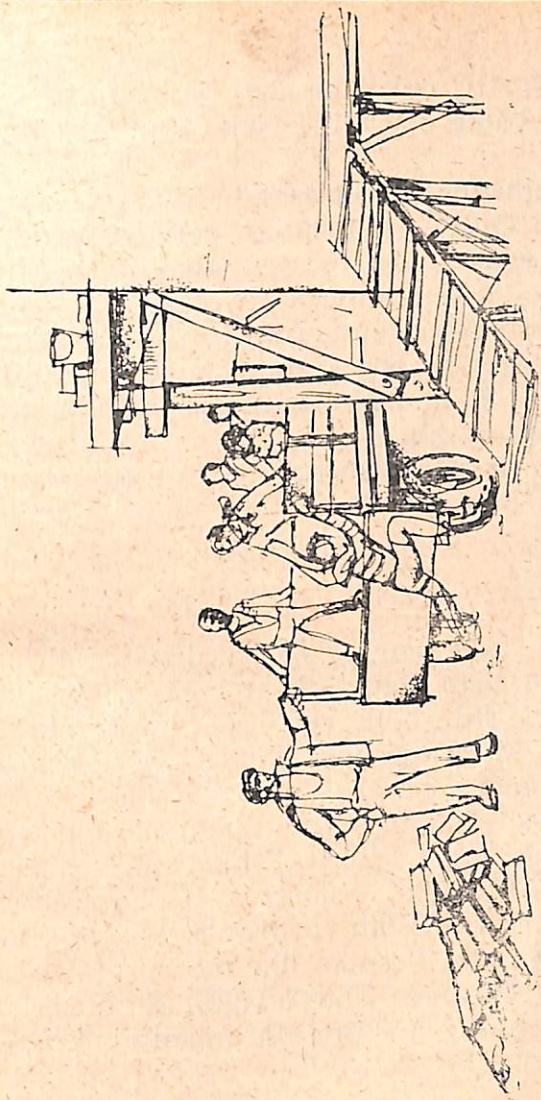
— Po! Xha Mersini i foli për ne dy ditë më parë. I tha se jemi bërë përtacë të mëdhenj, se nuk shkojmë në kamp e sorollatemi kot.

— ...

— Tjetër?

— Se e hamë bukën kot.

— Jo, more! Po xhaxhi Guri çfarë i tha?!

— Atij nuk i besohej që ishim të tillë...
U bëmë dhe. Pikë gjaku s'na mbeti në fytyrë.

Filluam të mendoheshim: do të na fliste xhaxhi Guri? Se merrnim dot me mend se si do të vinte puna më tej. Mendja na thoshte se duhej të bënim diçka. Po çfarë? . .

Mbrëmja kishte rënë, kur ne i kthyem kurrizin taracës sonë. Ishim kaq të mërzitur, sa s'thuhet. As «natën e mirë» s'i thamë njeri tjetrit. Unë se mblidhja dot veten. Nuk më shkuleshin nga koka fjalët që kishte thënë xha Merisini: «Djemtë e pallatit tonë e hanë bukën kot».

* * *

Të nesërmen rrija buzë dritares dhe vizatoja me gisht figura të kota në xham. Jashtë binte një shi i hollë vere. Në taracë nuk kishte asnjëri. Mora një libër dhe fillova të lexoj. Lexova faqen e parë, të dytën, pastaj u mërzita. Koka më rëndonte e më dukej sikur do të më binte mbi faqet e librit. Fshiva sytë si i përgjurmur me kurrizin e dorës e hodha vështrimin jashtë dritares. Shiu vazhdonte të lagte taracën. Pas pak erdhi Besniku dhe më thirri. Unë dola në taracë. Taraca ishte e lagur. Na dukej sikur do të rrëshqisnim. Besniku mbante në dorë to-

pin. Të dy bashkë hodhëm një sy nga rruga automobilistike. Maqinat lëviznin nëpër shi.

— Ku janë të tjerët? — më tha Besniku.

— Ja, po vijnë, — i thashë.

Pas pak erdhi Fatosi me Skënderin. Ata na përshëndetën. Ne ua kthyem përshëndetjen. Qëndruam ca kohë pa folur. Një këngë gazmore vinte në taracën tonë. Kënga vinte nga blloku i ndërtesave, që ngriheshin me punë vullnetare. Atje punonin burra e gra, punonin edhe pionierët e pallatit fqinjë. Ne i shikonim nga taraca. Shiu vazhdonte të binte.

— Janë ata të pallatit fqinjë, — tha Fatosi.

— Është skuadra e punëve të mira, — shtoi Besniku.

— Kanë disa pasdite që punojnë në aksion me goditje të përqëndruar. Kanë vendosur që, së bashku me banorët e tjerë të pallatit, ta përfundojnë pallatin e ri brenda 20 ditëve, — thashë unë.

— Ja dhe pallati i bllokut tonë. Sa kanë hedhur shtat ato mure! — shtoi Fatosi.

— Ja tek është dhe xha Mersini, — tha dhe Skënderi.

— Djema, unë them të nisim dhe ne një aksion me goditje të përqëndruar. Mos janë të zotë djemtë e pallatit fqinjë? — thashë unë.

— Mirë thua, po çfarë të bëjmë? — pyeti Skënderi.

— Ju kujtohet një vit më parë? Të gjithë mësuam të shtrojmë kalldrëm. Dhe tani mund të mësojmë punën e muratorit. Do ta kemi ca vështirë në fillim, po do të mësojmë. Kështu bëjnë edhe pionierët e pallatit fqinjë. Ata janë organizuar dhe kanë ngritur një skuadër me muratorë.

— E di ç'keni ju, — ndërroi bisedë Besniku, — hedhim tek a çift. Do të luajmë me top, apo jo?

— Ti, Besnik, një çikë dhe tek topi e ke mendjen!

— Pse ti, si?

— Unë... unë... them t'i përvishemi punës, si gjithë të tjerët. Të zbresim nga taraca në bllokun e ndërtesave. Atje janë të gjithë banorët e lagjes, janë dhe pensionistët, kurse ne...

— Zbresim! — thashë unë e Skënderi në një gojë. Besniku na ktheu krahët. Thamë se iku, por...

— Pritmëni dhe mua, ja sa të le topin, dhe po vij!

Kaq. Dhe zbritëm nga taraca në bllokun e ndërtesave. Na mori me vete ajo këngë. Ishim afruar pranë pallatit, kur dëgjuam zërin e xha Mersinit.

— Na duhen ca gurë!

— Shkoj unë me maqinë, — ja ktheu xhaxhi Guri.

— Vijnë edhe ne, — thamë ne.

Xha Mersini e xhaxhi Guri buzëqeshën.

— O burrani ndërtues të ardhshëm, shpejt në karroceri! — thirri xhaxhi Guri dhe i ra tri herë burisë, si të donte të na përshëndeste. Arusha e dashur na ftoi të udhëtonim në një rrugë të re.

Neve na rrëmbeu vala e punës.

PËRMBAJTJA

	Faqe
Ushtarët e vegjël	3
Këmbëngulja.	11
Ajo doli në rrugë	18
Miqtë tanë	25
Biletat e cirkut	29
Erdhi xhaxhi Raqi!..	34
Autori i fletërrufesë dhe dhjeta ime e parë	45
Nesër do të shkoj me shokët	52
O burrani ndërtues të së ardhmes!	58

56133

